

BYGGSEKTORN I SKÅNE

Inledning

Region Skåne arbetar med regional utveckling, bland annat inom ramen för Kompetensplattformen i Skåne och de innovationsplattformar m.m. som stöts av Region Skåne. I utvecklingsuppdraget ingår att följa utvecklingen på arbetsmarknaden och beskriva den pågående strukturomvandlingen. Som ett led i arbetet med regional utveckling vill Region Skåne fördjupa kunskaperna om byggsektorn i Skåne. Trots en växande utlandskonkurrens har sysselsättningen inom byggbranschen växt med ca 12 000 personer sedan år 2000 och är därmed en av de snabbast växande branscherna i Skåne.

WSP Analys & Strategi har därför på uppdrag av Region Skåne tagit fram en rapport, som omfattar historik, nuläge, framtid samt strategiska rekommendationer för byggbranschen.

Detta är en kortversion av rapporten, som sammanfattar de viktigaste analyserna, slutsatserna och föreslagna strategiska åtgärderna.

Kontaktpersoner:

Christian Lindell, Region Skåne

Martin Lagnerö, WSP Analys & Strategi

Historisk utveckling

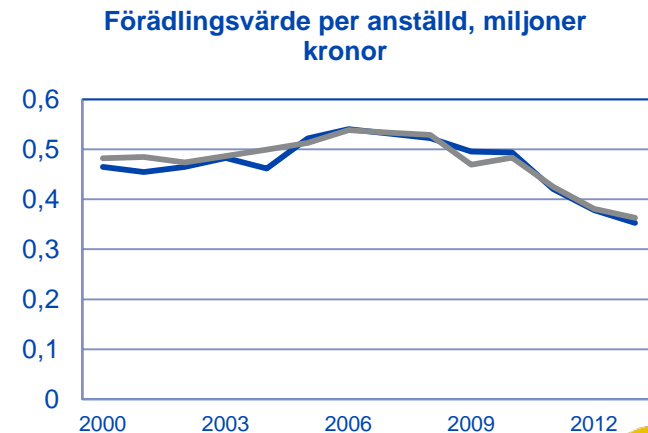
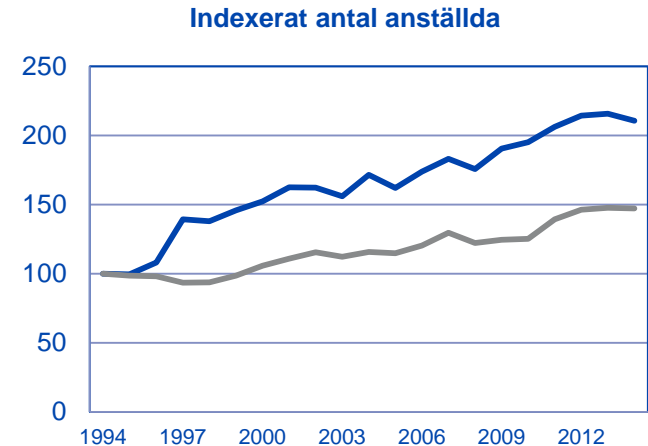
Byggsektorn har utvecklats väl i Skåne. Antalet anställda har mer än fördubblats mellan 1994 och 2014. Sysselsättningen uppgår idag till 36 500 personer i länet.

Antalet arbetsställen har växt mer än antalet anställda, vilket innebär att arbetsställena i genomsnitt blivit något mindre.

Omsättningen har ökat med mer än 300 procent, totalt sett. Omsättning per anställd har vuxit med 96 procent i Skåne, jämfört med 75 procent i hela riket.

Exporten har också minskat, räknat per anställd, i både Skåne och hela riket. Den minskande trenden har dock avstannat de senaste åren.

Förädlingsvärdet per anställd har varit konstant fram till 2008 i både Skåne och riket, för att därefter falla.

Förändringar inom byggbranschen

Produktiviteten och innovationsgraden har haft en sämre utveckling inom byggsektorn än inom många andra branscher. Orsakerna kan vara en låg grad av standardisering, förkortad produktionstid eller för lite möjligheter till skaleffekter.

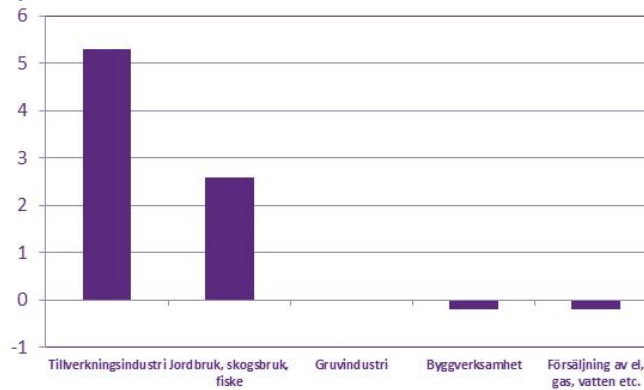
Det finns även mätproblem, då kvalitetsförbättringar ibland inte inkluderas, vilket överskattar prisutvecklingen och underskattar produktivitetens utvecklingen.

Undersökningar visar att en majoritet av byggföretagen utför produktivetsförbättrande åtgärder, men att de mest är lokala, vilket ger små spridningseffekter.

Ökade administrativa krav anses ha pressat många projekt och minskat produktiviteten.

Produktiviteten och innovationen väntas dock öka framöver, främst genom ökad IT-användning och högre grad av internationalisering.

Genomsnittlig produktivetsförändring (%) per bransch 1994-2013

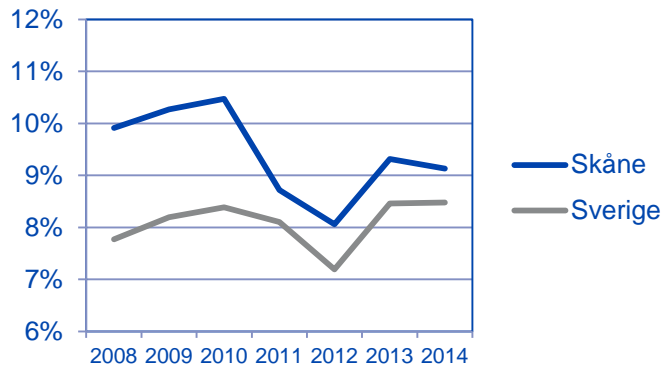
Den organisatoriska utvecklingen inom byggsektorn de senaste åren har kännetecknats av ökad användning av totalentreprenad genom att beställarrollen har renodlats, ökad användning av underentreprenörer och en ökad användning av utländsk arbetskraft.

Sammanlagt har detta lett till en större efterfrågan på underentreprenörer, en ökad specialisering och en expansion av antalet mindre byggföretag.

Förändringar inom byggbranschen

Internationaliseringen av byggsektorn har generellt ökat under senaste år. Skåne går dock emot trenden och trots en högre nivå, så arbetar en lägre andel för utländska företag jämfört med för sex år sedan.

Andel anställda vid utländska företag inom byggbranschen (%)

Potentialen för ökad internationalisering är dock stor. Byggbranschen har fortfarande en liten andel internationella aktörer och internationella materialinköp. Ett flertal institutionella och informella hinder anses begränsa utvecklingen.

Utstationerad arbetskraft – dvs personer som vanligen arbetar i ett annat land men som placerats i Sverige under en begränsad tid – har ökat under det senaste året, i synnerhet inom byggsektorn. Ökningen var dock större i de övriga storstadslänen än i Skåne. Enligt officiell statistik rör det sig om totalt 3400 personer i länet, varav ca 19 procent inom byggbranschen.

Andra studier menar att detta är en underskattning och att det snarare rör sig om det tredubbla antalet.

Den utstationerade arbetskraften anses vara ett välkommet och ofta utnyttjat inslag inom byggsektorn. Kompetensen är ofta hög, priset lågt och arbetsmoralen god. Utvecklingen har dock inte varit lika hög som förväntat, vilket bland annat anses bero på språkliga svårigheter och skattemässiga skäl.

Utbildning och kompetensförsörjning

Sysselsättningen har ökat med nästan en fjärdedel inom byggsektorn i Skåne sedan år 2005, vilket är något lägre än hela riket. Andelen yngre har ökat, vilket är förväntat i en bransch med mycket nyrekrytering. 33 procent av de sysselsatta är under 35 år idag, jämfört med 30 procent för tio år sedan.

Även andelen över 65 år ökade, vilket delvis kan förklaras med att fler äldre stannar kvar i en bransch där det råder brist på personal.

Sysselsatta i byggsektorn i Skåne efter ålder

Ålder	2005		2014	
	Antal	Andel	Antal	Andel
16 - 19 år	775	2,4	694	1,7
20 - 24 år	2 480	7,7	3 704	9,3
25 - 34 år	6 423	19,9	8 766	22,0
35 - 44 år	8 249	25,5	9 186	23,1
45 - 54 år	6 926	21,4	9 262	23,3
55 - 64 år	7 036	21,7	6 453	16,2
65 -	463	1,4	1 757	4,4
Totalt	32 352		39 822	

För att täcka förväntade pensionsavgångar fram till år 2025 – förutsatt att den faktiska pensionsåldern är lika hög som idag – så behöver 600 personer om året rekryteras i Skåne.

Under förutsättning av byggbranschen fortsätter att expandera, kommer dessutom ytterligare rekryteringar krävas för att tillgodose den ökade efterfrågan. Med samma ökningstakt inom sektorn som de senaste tio åren, kommer ytterligare drygt 800 personer om året att behövas. Summan blir ett totalt rekryteringsbehov på drygt 16 000 personer – närmare 1500 per år – fram till år 2025.

Behovet av nyrekrytering kan dämpas om fler äldre vill eller får möjlighet att stanna kvar i branschen även efter 65-årsdagen. Om antalet som stannar kvar i högre åldrar fortsätter att öka i samma takt som på senare tid, motsvarar detta ett tillskott på 1600 personer till år 2025.

Utbildning och kompetensförsörjning

Arbetsförmedlingens bedömning av jobbsiktorna för det närmaste året är att det finns goda jobbmöjligheter för nästan alla yrken inom byggsektorn. Undantaget är de lägst kvalificerade yrkena som grovarbetare inom bygg- och anläggning.

Enligt Region Skånes långsiktiga prognos väntas tillgången till gymnasieutbildade byggnadsarbetare öka med ca 7 procent, medan efterfrågan ökar med 25 procent fram till år 2025. Ett relativt balanserat läge väntas ändå uppstå, eftersom arbetslösheten bland byggutbildade är förhållandevis hög i utgångsläget.

Enligt byggbolag i Skåne råder det även stor brist på erfarna bygglidare och platschefer. Efterverkningarna av 90-talskrisen gör sig fortfarande påmind, eftersom många som idag skulle ha varit etablerade arbetsledare lämnade byggsektorn helt.

Den huvudsakliga vägen till ett yrke inom byggbranschen består av tre steg:

- Teoretisk utbildning (gymnasium, komvux, arbetsmarknadsutbildning m.m.)
- Lärlingstid på byggarbetsplats 1 - 2,5 år
- Yrkesbevis efter dokumenterad lärlingstid och yrkesprov

Den viktigaste teoretiska utbildningen är gymnasieskolans treåriga Bygg- och anläggningsprogram. I Skåne finns programmet på 24 gymnasieskolor (läsåret 2015/16) med totalt 1237 elever i de tre årskurserna. Intresset för utbildningen var som störst i Skåne åren före finanskrisen 2008/2009. Sedan 2010 har söktrycket minskat ordentligt och de förstahandssökande har varit färre än de antagna eleverna.

Fler yrkesbevis har utfärdats sedan år 2012, trots färre elever. En förklaring kan vara att fler företag kräver att yrkesarbetarna ska ha yrkesbevis.

Utbildning och kompetensförsörjning

Utbildning kan även genomföras inom kommunal vuxenutbildning, där **yrkesvux** är en särskild form av yrkesinriktad utbildning som genomförs i samarbete med arbetsförmedling och näringsliv. Det finns även arbetsmarknadsutbildningar för vuxna till yrken i byggbranschen.

Personer som arbetat i byggbranschen utan att ha en formell yrkesutbildning kan efter en viss tid i yrket få göra ett kompetensprov. 2014 genomfördes drygt tvåhundra sådana prov.

Vidare finns även yrkeshögskolor som erbjuder eftergymnasiala utbildningar med inriktning mot ett tydligt yrke. I Skåne finns ca 1400 platser på yrkeshögskolor med inriktning mot samhällsbyggnad och byggteknik.

Byggnadsindustrins yrkesnämnd ansvarar för att erkänna utländska utbildningar och har även utvecklat en modell för att validera färdigheter hos utländska yrkesarbetare och bedöma i vilken omfattning de motsvarar svenska krav.

I närtid är den stora utmaningen inom byggsektorn den rådande bostadsbristen, vilket innebär ett ökat behov av bostadsbyggande de kommande åren. Samtidigt råder det idag brist på yrkesutbildade inom de flesta byggyrken. Nyutexaminerade från gymnasiets byggprogram kan troligen täcka pensionsavgångarna, men inte expansionen. Samtidigt är söktrycket lågt på utbildningarna och det råder visst missnöje med gymnasieprogrammets kvalitet.

Vidare råder det delade meningar om bristen på lärlingsplatser. Arbetsförmedlingen lyfter fram att det finns 500 arbetslösa bygglärlingar i Skåne idag, medan Byggindustrin inte anser att det saknas platser.

På sikt bedöms specialiseringen på allt fler yrken öka, vilket kommer att få konsekvenser för utbildningen. Dessutom måste vidareutbildning och kompetensutveckling fortsätta i ännu högre grad efter att yrkesbeviset erhållits.

Jämställdhet

Byggsektorn har varit – och förblir än så länge – en mycket mansdominerad bransch. Mindre än var tionde sysselsatt inom byggsektorn är kvinna och andelen har bara ökat marginellt sedan 2005. Andelen kvinnor i Skåne är något högre än i riket, men fortfarande låg.

Andelen kvinnor är högst inom de yrken som kräver högskoleutbildning som arkitekter, ingenjörer och tekniker, medan andelen fortfarande är försvinnande liten bland traditionella byggarbetare.

Bland de tre största yrkena inom byggsektorn i Skåne utgör kvinnor bara mellan 0,4 och 1 procent av de sysselsatta. Ett undantag är målaryrket, där andelen kvinnor är nästan 4 procent.

Andelen kvinnor är också låg på de yrkesinriktade gymnasieprogram som leder till arbeten inom byggsektorn. Dock utmärker sig även här målarutbildningen, där nästan var tredje elev är en kvinna.

Den övergripande förklaringen till den skeva könsfördelningen inom byggbranschen är att den svenska arbetsmarknaden fortfarande till stor del är uppdelad i manliga och kvinnliga yrken. Byggyrkena är bara ett exempel på detta. Aktörer inom byggbranschen som intervjuats om frågan lyfter fram bl.a. att bilden av byggyrket som fysiskt tungt lever kvar, trots att detta inte längre stämmer. Den kraftiga övervikten av män på arbetsplatserna avskräcker och det förekommer fortfarande diskriminering gentemot kvinnor, trots att företag, branschorganisationer och fack aktivt bekämpar den.

Rekryteringen försvåras också av att underlaget är litet, då få kvinnor går gymnasiets byggutbildningar. 2011 års gymnasiereform då högskoleförberedande kurser ströks från yrkesgymnasier anses ha bidragit till att färre kvinnor väljer dessa utbildningar.

Integration

Andelen utrikes födda inom byggbranschen är lägre än på hela arbetsmarknaden, men växer snabbare än genomsnittet. I Skåne är andelen högre än i riket och har mer än fördubblats mellan åren 2005 och 2014, från 6,4 till 13,2 procent.

Utrikes födda är vanligast förekommande inom yrken med låga krav på utbildning, som grovarbetare eller övriga byggnadshantverkare, vilket bland annat hör samman med validering av utländska utbildningar eller avsaknad av adekvat utbildning.

Intervjuade branschföreträdare anser inte själva att fördomar hindrar anställning av utrikes födda. Istället förklaras den relativt låga andelen sysselsatta inom byggbranschen av andra faktorer. Bland annat ses byggbranschen i många länder som en lågstatusbransch med låga löner och lågutbildad arbetskraft. Vidare är valideringen av utländska utbildningar ett hinder.

Dessutom är personer med erfarenhet från byggbranschen i utomeuropeiska länder ofta generalister och har inte de specialiserade yrkeskunskaper som krävs på en svensk byggarbetsplats. Byggnadsarbetare från länder med varmt och torrt klimat har ofta inte heller kunskaper om hur byggnader ska skyddas från kyla, snö och fukt, något som är centralt för byggande i svenskt klimat.

Bristande språkkunskaper bland nyanlända är ett annat hinder. Kunskaper i svenska är centrala för att kunna sköta arbetet och uppfylla säkerhetskraven på en byggarbetsplats.

Förutsättningarna för att byggbranschen på sikt ska kunna dra nytta av den stora invandringen av främst flyktingar från länder utanför Europa får ändå anses som goda. Huvuddelen av dem är unga och den snabbt ökande andelen inom branschen de senaste åren visar att branschen är beredd att anställa personer med olika bakgrunder så länge kompetensen finns.

Strategiska åtgärder

En i grunden starkt utveckling av den regionala tillväxten är en förutsättning för en fortsatta positiv utveckling för byggsektorn i Skåne. Länet har en låg förvärvsintensitet, vilket påverkar förvärvsinkomsten per capita och försvagar betalningsviljan och efterfrågan på nya dyrare bostäder.

Administrativa hinder och långa handläggningstider bör också motverkas genom att alla involverade parter samverkar. Även andra delar i byggprocessen måste i större utsträckning ges bättre förutsättningar för att genomföra effektiva projekt. Detta kan i sin tur skapa förutsättningar för ny teknikutveckling och förbättrad produktivitet.

Kritiska åtgärder för kompetensförsörjningen handlar i stor utsträckning om att trygga byggsektorns rekryteringsbehov genom utbyggnad av olika vuxenutbildningar.

Utmaningen bli framför allt att bygga ut kapaciteten med bibehållen kvalitet, i synnerhet vad avser rekrytering av bygglärare.

En annan möjlighet är att locka fler äldre att arbeta kvar i byggbranschen även efter 65-årsdagen, vilket kan ge ett viktigt bidrag till kompetensförsörjningen.

Dessutom finns ett visst utbud av utbildade byggnadsarbetare i Skåne som idag inte har arbete. Om de kan göras anställningsbara kan de utgöra en viktig resurs.

För ökad jämställdhet handlar åtgärderna främst om att uppmuntra en större andel kvinnor att pröva yrken och utbildningar inom byggsektorn.

Fler ungdomar med utländsk bakgrund behöver också lockas till byggutbildningar. Vidare är valideringen av utländska utbildningar en viktig åtgärd för integrationen.